

GOMBOS PÉTER¹ – SÁROSI SZILVIA²

**Egy pszichológiai jelenség és annak megjelenése
az ifjúsági irodalomban
Képzeltbeli barátok Matthew Dicks és Ben Rice regényeiben**

*„A képzeltbeli barát tisztelete a gyermekvilág
tiszteletének része.”*
(Kádár Annamária, 2013)

A tanulmány szerzői két kortárs ifjúsági regény (Ben Rice Babó és Bigyó; Matthew Dicks Egy képzeltbeli barát naplója) közös motívumát, a „képzeltbeli barát” karakterét, szerepét mutatják be. Mivel a témával – elsősorban az Egyesült Államokban – a pszichológiai szakirodalom is komolyan foglalkozik, először e források segítségével kapunk pontos képet a képzeltbeli barát fogalmáról, a lehetséges csoportosításokról. Mindezt esetleírásokkal illusztrálva.

A tanulmány második fele a két választott regényt, illetve azok gyermekfőhősei által kitalált entitásait mutatja be, vissza-visszautalva a pszichológiai szakirodalomra, így jelezve e karakterek fontos szerepét a gyermekek életében.

A téma és az érintett tudományterületek

Tanulmányunk témája alapvetően az irodalomhoz kapcsolódna, hiszen két regényt – Matthew Dicks *Egy képzeltbeli barát naplója*, illetve Ben Rice *Babó és Bigyó* – mutatunk be speciális megközelítésből. Elsősorban a művekben szereplő képzeltbeli barátok karakterei érdekeltek bennünket. Már a munkánk elején tudtuk azonban, hogy egy másik (tudomány)terület eredményeit is föl kell használnunk: a képzeltbeli barátokkal – azok megjelenési formájával, szerepével, jelentőségével a gyermekek szocializációja során – természetesen a pszichológia is foglalkozott, foglalkozik. Azt némileg meglepve tapasztaltuk, hogy a szakirodalmi háttér meglehetősen hiányos e körben; jelentősebb segítséget leginkább egy egyesült államokbeli kutató, Marjorie Taylor tanulmányaiból kaptunk. Az európai (s különösen ezen belül a magyar) források viszonylagos szűkösége, másrészt pedig az amerikai kutatások és esetleírások hallatlanul izgalmas volta arra is rávilágított, hogy e téma nagyobb figyelmet érdemelne hazai szakemberektől.

¹ Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, gombos.peter@ke.hu

² Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, sarosi.szilvia@freemail.hu

Alapfogalmak, csoportosítás

Mindenekelőtt szükséges tisztáznunk, kik is számítanak egyáltalán képzeletbeli társaknak, milyen kritériumnak kell megfelelniük ahhoz, hogy annak minősíthessük őket.

Nagyon sok kisgyermek személyiségekkel ruház fel plüssállatokat, babákat vagy egyéb játékokat, majd úgy tesz, mintha igaziak lennének: játszik velük, beszél hozzájuk, különleges hangot kölcsönöz nekik, és megosztja velük problémáit.

A szakirodalomban háromfajta megközelítéssel találkozhatunk azzal kapcsolatban, hogy kik is számítanak képzeletbeli barátoknak. Az első nézőpont visszanyúlik egészen az 1934-es évekig. Eszerint a képzeletbeli barát nem más, mint egy láthatatlan karakter, mely a gyermekkel folytatott játék és egyéb interakciók során nyer értelmet, azonban nem rendelkezik semmiféle látható, vagy „kézzel fogható” tárgyi „kivetüléssel”. A gyermek életének egy meghatározott időszakában jelentkezik, és csak pár hónapig van jelen. Tehát ez a nézőpont nyíltan elutasítja azt a besorolást, miszerint idetartoznának azok a tárgyak, amelyeket személyiséggel ruház föl „gazdája” (Lydon, 2011).

Egy „megengedőbb” felfogás szerint idesoroljuk azokat a képzeletbeli barátokat is, akik nemcsak elképzelték, hanem különböző tárgyakban, játékokban, babákban, plüss- vagy játékállatokban öltönek „testet”. E nézőpont indoklása szerint, amikor a gyerekek a társat megteremtik, és játszanak vele, akkor ugyanúgy belevonják egy szerepjátékba, mint az egyszerű játékokat (Taylor, 1999).

Sok esetben az ilyen fantáziajátékban társ a szülő is, legtöbbször akár akaratlanul is, hiszen gyakran vesz olyan játékot a gyerekének, amely valamilyen állatfajta testesít meg. Mindezt azzal a céllal teszi, hogy a kicsi játsszon vele. Így buzdítja arra, hogy egyfajta szerepjátékba vonódjon be. Ebből következik az is, hogy előfordulhatnak olyan esetek is, amikor a gyerek először a játékot használja úgy, mint a képzeletbeli barátot, és csak utána jelenik meg annak a láthatatlan verziója is (Taylor, 2003).

Erre nagyon jó példa egy ötéves kislány esete. Amikor két éves volt, elkezdett egy képzeletbeli társsal barátkozni. Az édesapja beszámolt arról, hogy lánya azt játssza, hogy pici, kedves delfinet tart a kezében, és családtagnak tekinti őket. Ennek a kislánynak azonban a delfinek iránti érdeklődése nem volt véletlen, korábban a szülei adtak neki egy plüssdelfint, akit ő „Dippernek” hívott. Amikor megkérték, hogy mondja el, hogy néz ki ez a delfin, a kislány nem a plüssjáték tulajdonságait írta le, helyette azt válaszolta, hogy akkora, mint egy ajtó, szikrázó és csíkos, és messze, egy csillagon él. Aztán pontosan ugyanezt ismételte el egy évvel később is.

Mindez annak köszönhető, hogy a kislány teljesen rugalmasan tud mozogni a láthatatlan képzeletbeli barát és aközött, hogy egy játékot használ hozzá kellékként.

Ez az eset jó példaként átmenetet képez a harmadik megközelítéshez, mely egy köztes utat képvisel. Eszerint vannak olyan esetek, amikor a gyermek olyan szövevényes és kiépített történetet szőtt képzeletbeli barátja köré, hogy a fantáziája már réges-rég meghaladja a valóság határait (Taylor, 1999).

Vannak kutatók, akik elemzésükben fontosnak tartják azt is, hogy a kitalált lény mennyi ideig „vesz részt” a gyermek életében, akár alapvető kritériumként határozva meg például az egy nap időtartamot ahhoz, hogy idesorolják a fantáziaalakot (Rózsa, 2014).

Természetesen nem mindig lehet megállapítani, hogy mennyi képzelőerőt visz bele a gyermek a szerepjátékába, amikor egy plüssjátékkal vagy éppen egy képzeletbeli baráttal játszik. Sőt azt tapasztalták, hogy amikor a gyerekek elképzelnék egy entitást, például egy képzeletbeli medvét, élénkebb lesz a képzelőerejük, ha egy tényleges tárgy (játék) kellékként ott szolgál nekik (Taylor, 1999). Hiszen a gyermek használja a fantáziáját ahhoz is, hogy felruhazza a képzeletbeli barátként funkcionáló játék már létező külsejét egyéb tulajdonságokkal is. Sőt a gyermek fantáziájában teljesen másként nézhet ki a „tárgyi” képzeletbeli barát, mint például egy objektív szemlélő számára, akinek a látott objektum nem jelent többet pusztán játéknál.

Jó példa erre annak a 16 éves lánynak az esete, akit a Michigani Egyetem két professzora, Ronald Benson és David Pryor vizsgált. Megkérték, hogy mutassa meg nekik azt a plüsskutyát, amely gyerekkorában a képzeletbeli barátja volt hosszú ideig. Amikor elővette a szekrény legalsó részéből a játékállatot, sokkolta az a felismerés, hogy mennyire rongyos és kopott valójában az egykori kedvenc. Mivel eltűnt már a játékot körülvevő varázslat, ekkor látta először reálisan, hogy is néz ki valójában ez a játék, hogy milyennek látták és látják mások (Taylor, 1999).

Viszont ha a játékok – mint a babák, játékállatok stb. – is beletartoznak a képzeletbeli barát besorolásba, akkor ez a kategória magával vonzza a következő jogos kérdést, hogy hogyan különböztetjük meg azokat a játékokat, melyek képzeletbeli barátként funkcionálnak azoktól, amelyek majd minden gyerek kezében, szobájában ott vannak.

A második nézet képviselői az állítják: az a játék, mely újra és újra előkerül, de mégis sok időt tölt a polcon, nem minősül képzeletbeli társnak. Létezhetnek viszont más tárgyak, amelyek különlegesebbek a gyermek számára. Például egy Teddy maci, amelyhez ragaszkodik a gyerek, vele alszik, és arra használja, hogy a komfortérzetét megteremtse. Az ilyen típusú játékok már hasonlóak a képzeletbeli baráthoz, ám mégsem azok, mivel ezek a takarók, pelenkák, mackók stb., amelyeket ilyen módon használ a gyerek, inkább „átmeneti tárgyaknak” felelnek meg.

Ezeknek pszichológiai jelentőségük van, ezekkel néhány gyerek megpróbálja kialakítani a maga és a mások közötti megkülönböztetést, megteremteni a komfortérzetét, és mindemellett élvezni a tárgyak puhaságát is. Ez azonban nem ugyanaz, mint „megalkotni” egy külön személyiséget (Taylor, 1999).

Tehát a képzeletbeli barátok nem azok a játékok, amelyekkel gyakran játszik a gyerek, vagy amelyek szükségesek a komfortérzetéhez, hanem azok, amelyeket emberszerű tulajdonságokkal ruház fel, és amelyeket mint játszótársakat kezel. Hiszen a gyermekek számára egy képzeletbeli barát nagyon is valóságos személy, akinek neve, személyisége, története van, és olyan külső és belső tulajdonságokkal rendelkezhet, mint a valós személyek.

Érdekes kérdés, hogy meddig ragaszkodnak imaginárius társukhoz a kicsik. Míg a 2–10 évesek nagyjából egyharmada rendelkezik ilyennel, dominánsan (65%) hétéves korig ragaszkodnak hozzájuk (Rózsa, 2014). *„Iskoláskorban a gyermek már nem tud olyan könnyen közlekedni a realitás és a fantáziavilág között, és megérti, hogy nem a valóság, amit elképzelt”* (Kádár, 2013).

Hogy néznek ki a képzeletbeli barátok?

A gyerekek elképzelt karakterek származhatnak könyvekből, mozifilmekből, a tévéből, ám a legtöbb részük egyedi alak, a gyerek saját fantáziájának szülötte.

Stephanie Carlson és Marjorie Taylor kísérletet tettek arra, hogy kategorizálják a gyermekek képzeletbeli barátait. Kutatásuk során összesen 252 résztvevőtől 341 leírást gyűjtöttek össze, amelyek három fő forrásból származtak: 179 leírás a 3 és 12 év közötti gyerekektől való, 42 a szülőktől, és 120 olyan felnőttől, akiknek gyermekkorában voltak képzeletbeli barátai (Taylor, 2003).

A kategorizálás során két alapvető különbséggel találták szembe magukat: vannak a teljesen láthatatlan képzeletbeli barátok és azok, amelyek a játékokban többek között babákban, plüssállatokban „öltenek testet”. Taylor és Carlson úgy gondolják, hogy a gyerekek által elképzelt kapcsolat az efféle játékokkal néha annyira élénk és stabil tud lenni, hogy úgy korrekt, ha megkapják a „képzeletbeli barát” besorolást. Azonban fontos leszögezni: ezek a kapcsolatok nem azokra a játékokra irányulnak, melyek pusztán csak átmenetiek, és a gyerek hamar „elhagyja” őket, hanem azokra, melyekhez beszél, sőt, hallja azt, amit a játékok mondanak nekik (Taylor, 1999).

Taylor egyetért Harris elméletével, aki háromfajta játéktípust sorol fel. A különbség köztük az „eszköz”, amelyet a karakterhez használnak:

- (1) Amikor a gyermek kitalál egy személyt, teremtményt, és kapcsolatot létesít vele, de nem támaszkodik semmire a környezetéből, azaz a gyerek kapcsolatba lép egy képzeletbeli baráttal.
- (2) Amikor a gyerek kitalál egy személyt, teremtményt, de belevetíti egy babába vagy egy játékba. Itt Harris azt állítja, hogy miközben a gyerek a babát vagy játékot úgy használja, mint eszközt a szerepjátékhoz, azon keresztül valósul meg.
- (3) Amikor a gyermek megszemélyesít, eljátszik egy képzeletbeli karaktert, ekkor a gyerek saját magát „használja” eszközként a szerepjátékhoz. Például úgy tesz, mintha egy szörnyeteg, egy tűzoltó vagy akár Batman lenne (Taylor, 1999).

A további osztályok közé sorolható az a kategória, melyben a képzeletbeli barátok emberi alakban, pontosabban gyermekformában jelennek meg. Ez az esetek 27%-át teszi ki. Ezek a kis képzeletbeli társak általában hasonló korúak, mint a megalkotójuk, és nagyon jó játszótársaként funkcionálnak. Ezzel szemben néha (az esetek 5%-ban) az is előfordul, hogy a képzeletbeli társ fiatalabb, mint az elképzelője. Például „Krémm” (Cream) a láthatatlan bébi, aki a megalkotója kezei közt éli mindennapjait (Taylor, 1999). De olyan esetleírást is olvashatunk, ahol a kislány egy saját gyermeket (szintén nőneműt) talál ki magának (Kovács, 2012).

Sokszor előfordul azonban ennek az ellenkezője is – az esetek 17%-ban –, amikor sokkal idősebbek a kreált társak, mint a kitalálójuk. „Nobby” például egy 160 éves üzletember, aki felkeresi beszélgetni kispajtását, mikor Portland és Seattle között van üzleti úton. (Taylor, 1999).

Itt érdemes megemlékeznünk az „alteregókról”. Ilyenkor „gazdája” hasonmásaként a társ kimondhat, megfogalmazhat olyan dolgokat, amelyek a gyermek számára amúgy tilosak. Támogatást adnak, segítenek a nehéz helyzetekben, büntudatot enyhítenek. Nem véletlen, hogy bizonyos kutatások szerint a bántalmazott kiskorúak 89%-ának van képzeletbeli barátja (Kádár, 2013).

Előfordulhatnak olyan esetek is, amikor a képzeletbeli barát nem szokványos kisgyerekformát ölt. Valamilyen speciális erő, tulajdonság birtokában van, vagy valamilyen szokatlan testi adottsággal rendelkezik. Ez a típus a képzeletbelieknek 17%-át teszi ki. Nagyon jó példa erre „Baintor”, egy apró, fehér emberke, aki a lámpák fényében él, vagy ott van „Jerry”, aki egy titkos dobozban lakik, de említhetnénk a „gördeszkás fiút” is, aki kis „gazdája” zsebében él (Taylor, 1999).

Érdekes az alá-fölé rendeltségi viszony kérdése, amely a tapasztalatok szerint nem konstans. Egy esetleírás arról számol be, hogy egy kisfiú képzeletbeli ismerőse (bizonyos „Dukdánk”) először a főnöke volt, aztán a barátjává vált (Kádár, 2012).

Előfordulnak olyan különleges esetek is, amikor a képzeletbeli barátoknak nem lehet névvel ellátott csoportot adni, így ők 9%-ban az „egyéb elnevezésű” osztályt kapták. Példának lehet felhozni a „hentesbolti fickót”, aki egy zöld színű világutazó küklopsz, és szereti elmesélni kalandjait a kitalálójának. Érdekessége a küklopsznak, hogy valójában nem is dolgozik hentesboltban, és nem is hord hentesruhát. A gyermek pontosan nem tudta felidézni, miért hívja így a képzeletbeli barátját (Taylor, 1999).

A láthatatlan embereken és állatokon kívül felbukkantak még olyan megnevezések, mint Superman, Csodanő (3%), szellemek (5%) és kis számban még a láthatatlan ellenségek. Az utóbbi csoportelnevezés is sejteti, hogy nem mindegyik képzelt barát jó és barátságos, durva és ijesztő is lény is meg-megjelenik a gyermek képzeletében. Ebbe a kategóriába lehet sorolni „Achert”, egy ötéves láthatatlan kisfiút, aki nagyon gonosz az elképzelőjével, mert mindig megüti, megrúgja őt, tépi a pólóját, és ugrál az ágyán (Taylor, 2003). Példának hozható fel „Barnaby” esete is, aki egy igazi „rossz fiú”, és a gyermek hálósobájának a szekrényében él. Kinézetre egy nagydarab, bajszos férfi, aki az embereket ijesztgeti. Az édesanyának minden lefekvéskor meg kellett néznie a kisgyerek szekrényét, hogy ott van-e „Barnaby”, és miután az édesanya biztosította arról, hogy nyoma sincs, a kisgyerek tovább folytatta a történeteket róla. Egy Denverbe tartó repülőúton az édesanya megjegyezte gyermekének, hogy most már nem kell tartania Barnabytól, mivel nem tudja, hogy hol vannak, de a kisfiú informálta az édesanyját, hogy a következő géppel jön utánuk, követi őket (Taylor, 1999).

Érdekes, hogy a nemi különbségek is kimutathatók a képzeletbeli barátokat illetően. Ez a különbség nem abban nyilvánult meg, hogy mivel a lányok többet babáznak, így hajlamosabbak arra, hogy több képzeletbeli barátot tegyenek szert, mint a fiúk, ugyanis a kutatás bebizonyította, hogy a fiúk és a lányok egyforma gyakran kreálnak képzeletbeli barátot maguknak – jellemzően inkább saját nembélt (Kovács, 2012). A genderbeli differenciák ott jelentkeztek inkább, hogy a két nem hogyan játszik a kitalált karakterekkel. Az óvodáskorú lányok azzal a céllal hoznak létre általában egy képzeletbeli barátot, hogy a társuk legyen, míg a hasonló korú fiúk inkább megszemélyesítik az elképzelt karaktert ahelyett, hogy külön entitásként kezelnék. Például az óvodás fiú ahelyett, hogy eljátszaná, hogy Batman a barátja, szívesebben játssza azt, hogy ő maga Batman (Taylor, 1999).

Az egyik legérdekesebb leírást egy hároméves kisfiúról és barátjáról olvashattuk. Amikor a gyermek elkezdett óvodába járni, az anyukája kicsit aggódott, hogyan fog a fia alkalmazkodni,

hiszen nyugtalanította, hogy ez az első alkalom, amikor hosszabb ideig magára hagyja. Első nap után érte menve megkönnyebbülten látta, hogy kisfia teljesen nyugodt és boldog. El is magyarázta, hogy találkozott egy kislánnyal, „Margarine”-nal, aki nagyon kedves volt hozzá, össze is barátkoztak. Miután heteken keresztül hallgatta „Margarine” kedvességét, az anyuka elhatározta, hogy szeretné megismerni a kislány szüleit, hogy elmondja, mennyire méltányolja lányuk fiával szembeni figyelmességét. Mint kiderült, kihívásnak bizonyult megtalálni „Margarine”-t vagy a szüleit. A csoportvezető az anyuka segítségével átnézett minden névsort, de nem találtak semmilyen „Margarine” nevet, de még hozzá hasonlót sem. Ekkor az édesanya megkérte a fiát, hogy írja le, hogy is néz ki ez a kislány. A kisfiú elmondta, hogy két sárga hajfonata van, mely leér egészen a földig. Ekkor vált nyilvánvalóvá az anyuka számára, hogy „Margarine” csak kitalált alak. Aztán szépen lassan a különleges barát állandósult, egy komplett személyiséggel kifejlődve a „családdal maradt”, sőt a kisfiút el is kísérte, amikor a család elköltözött. Érdekessége ennek a képzeletbeli barátnak, hogy amikor a kisfiú nagyobb lett, és kishúga elkezdett oviba járni, „Margarine” úgymond kéznél volt, és „átadódott” a kislánynak, hogy enyhítse a nála is fellépő kezdeti óvodai szorongást, és immár az ő képzeletbeli barátja lett (Taylor, 1999).

A képzeletbeli barát hatása a gyermek fejlődésének szempontjából

Ahogy láttuk, a „képzeletbeli barát” fogalma nem új keletű jelenség a fejlődéslélektan körében. Már az 1930-as évektől jelentek meg cikkek e témában, akkor azonban még elsősorban a jelenség negatív oldalát hangsúlyozták (Rózsa, 2014). Mára ez a nézőpont megváltozott, köszönhetően számos kutatónak, köztük említve például Marjorie Taylort, Stephanie M. Carlson, Singer & Singert. Így az 1990-es évektől a képzeletbeli barátok pozitív megítélését, a gyermek fejlődését segítő funkcióit helyezték előtérbe.

Az előzőleg említett Dorothy G. Singer és Jerome L. Singer bebizonyította, hogy azok a gyerekek, akik képzeletbeli barátokkal rendelkeznek, sokkal szociálisabbak, és sokkal jobban élvezik a másokkal való kapcsolatteremtést (Taylor–Mottweiler, 2008).

Ezt az állítást tényekkel is alátámasztották: ha valakinek van képzeletbeli társa, pozitív tulajdonságokat vonz magával, sokkal fejlettebb lesz a szociális megértése, kevésbé lesz szégyenlős, és sokkal társaságkedvelőbb lesz, mint azok a gyerekek, akiknek nincsen. Többnyire képesek különbséget tenni a valóság és a fantáziavilág között. Tény, hogy előfordult már né-

hány ellenkező eset, de a gyerekek általában szeretik a képzeletbeli barátjukat, és tisztában vannak azzal a ténnyel, hogy nem igaziak, sőt van, hogy ők hívják fel rá a figyelmet, hogy nem valódiak (Taylor, 1999). Probléma csupán akkor lehet, ha a gyermek teljesen elfordul a valóságtól, és nem képes emberi kapcsolatteremtésre (Kádár, 2012).

Kiindulva az előző kutatók eredményeiből elmondható, hogy a különböző típusú fantáziajátékok nagyon fontos szerepet töltenek be abban, hogy a gyermek képes legyen félelmei és szorongásai legyőzésére. A képzeletbeli baráttal rendelkező gyerekek általában kevésbé félénkek, és sokkal jobban élvezik a szociális interakciókat (Szekér, 2012). (Ezért lehetnek a fantáziajátékok a terápiákon is szívesen használt módszerek.)

Anna Freud leírta egy hétéves kisfiú esetét, akinek volt egy képzeletbeli, szelíd házi tigrise, aki szerette a fiút, és engedelmeskedett neki, azonban félt mindenki mástól (Freud, 1936). Egy másik hasonló esetben Selma Fraiberg beszámolt egy gyermekről, akinek egy nevető tigrise volt. Ez az állat inkább nevetett ahelyett, hogy morgott volna, emellett pedig rendkívül udvarias és előzékeny volt. Nagyon félt a gyerekektől, különösen az alkotójától, aki főnökösdni szeretett volna felette. A gyermek félelmei azonnal csillapodtak, amint megjelent ez a nevető tigris, majd idővel lényegében teljesen el is tűntek. Ha közelebbről megvizsgáljuk az ilyen eseteket, láthatjuk, hogy ugyanabban az időben elmosódik a határ az ellenség és a képzeletbeli barát között, amikor a félelem maga is megszűnik. Láthatjuk, hogy a gyermek, aki legyőzte és megszelídítette tigrisét a játékában, egyúttal megtanulta leküzdeni félelmeit is (Taylor, 1999).

A képzeletbeli barátok amellet, hogy igazi játszópajtások, rendkívüli módon hasznos lények is. „*A gyermek a képzeletbeli barát segítségével megfogalmazhatja azokat a természetes megjelenő érzéseket, amelyeket nem mer, vagy nem tud kifejezni: a fokozott figyelem iránti igényét, anyja hiánya miatt érzett szomorúságát és a féltékenységet*” (Kádár, 2013).

Fontosak e kreációk azért is, mert nem csupán társaságot biztosítanak a gyermeknek, de el is viselik olykor-olykor haragjuk orozslánrészét. Sőt ők lehet okolni a balesetek miatt, de előfordul az is, hogy a társ lesz a hivatkozási pont, amikor alkudozni kell a szülővel. Például: ha ő nem eszi meg, akkor neki miért kell stb. Vagy eszközévé válik a gyermek kommunikációjának, olyan esetekben, amikor a gyermek nem mer szemtől szembe megmondani valamit. Például a képzeletbeli barát fél a sötétben, ezért ne kapcsolják le a lámpát este. Továbbá stresszes helyzetekben is segítheti a gyermeket, hiszen a fantáziáját használja, hogy segítségével megbirkózzon a felmerülő problémákkal (Taylor, 1999).

Ezen a ponton helyet kell adnunk egy ellentétes véleménynek is, mely visszavezethető a korábbi évekre, amikor a kutatók úgy gondolták, hogy a képzeletbeli barát jelenléte aggodalomra ad okot, hisz egyet jelent azzal, hogy a gyermek nem képes különbséget tenni a képzelete

és a valóság között (Vostrovsky, 1895). Emellett a korai 1930-as években még arról is írtak, hogy a képzeletbeli társ jelenléte akár pszichopatológias előrejelzést jelenthet, mégpedig a disszociatív identitászavarra fókuszálva. Hiszen bizonyos traumás eseteknél is megjelenik egy másik identitás (Lydon, 2011). Ez az álláspont manapság is elő-előkerül, noha viszonylag könnyen cáfolható, hiszen a képzeletbeli barát nem veszi át az irányítást a gyermek teste felett, illetve nem működhet a gyermek tudta nélkül, bár mindennapos interakcióban van a gyermekkel (Hart–Zellars, 2006), Tehát nem igaz, hogy minden gyermek, akinek képzeletbeli barátja van, veszélyeztetve lenne azzal, hogy nála is kialakulhat disszociatív identitászavar.

Összegezve elmondható, hogy a képzeletbeli társ jelenléte teljesen egészséges, gyakori típusa a színlelt játéknak, és jótékony hatással vannak a gyermek személyiségének fejlődésére. Segíti a gyermeket a világ felfedezésében, az önállóságuk kialakulásában, az érzelmeikkel való megküzdésében, és elfogadni, majd belsővé tenni a szülők által közvetített szabályokat és értékeket. Nem mellékesen élénkebb lesz a fantáziájuk, és nagyobb lesz a szókincsük is.

Képzeletbeli barátok az irodalomban

Matthew Dicks: Egy képzeletbeli barát naplója

Matthew Dicks regénye villámgyors sikereket aratott az olvasók körében, s talán az sem véletlen, hogy pedagógusképző intézményekben kötelező olvasmánnyá válhatott – hazánkban éppúgy, mint például Svédországban.

A történet egy „különös” kisfiú, Max életének egy időszakát meséli el. Az elbeszélés homodiegetikus, ám nem a fiú, hanem annak képzeletbeli barátja, Budo tálalásában értesülünk az eseményekről.

Max viselkedése lényegesen eltér kortársaiétól, hiszen az Asperger-szindróma jegyei figyelhetők meg rajta. Ez egy neurobiológiai, pervazív fejlődési zavar, az autizmus egyik (enyhébb) változata. A két fogalom nem ekvivalens, mert az autistáknál már hároméves kor előtt megfigyelhető késés a szociális interakcióban, a szimbolikus és imaginatív játékban, illetve a nyelvi képességekben, míg az Asperger-szindrómánál ez akkor még nem jelentkezik. Jellemző rájuk egy normális ütemű nyelvi fejlődés, valamint az átlagos vagy annál magasabb intelligenciaszint (Juhászné, 2007). Ezt a regény során Max is számtalanszor bebizonyítja. Budo, képzeletbeli barátja sokszor emlegeti, hogy szerencsés, mert Max okos, sokat olvas, és rendkívül jól számol.

Azonban a magas intelligencia mellett ezeknek a gyerekeknek sokszor csak egy szűk körre korlátozódik az érdeklődésük, és képesek rengeteg információt összegyűjteni abban a témában (NINDS, 2012). Ez megfigyelhető Maxnél is, hatalmas tudással rendelkezik például az úrben keringő műholdakról és azok pályájáról.

Az Asperger-szindróma leginkább sérült területe az empátia. Az érintettek sokszor a kapcsolatteremtés alapszabályaival sincsenek tisztában. Jellemző rájuk az érzelmi és szociális kölcsönösség hiánya, nehéz számukra a barátkozás, és legtöbb esetben sérült a metakommunikációjuk. Nem tartanak szemkontaktust, nem tudnak érzelmeket kifejezni stb. (Juhászné, 2007). Nem véletlenül nincsenek Maxnek sem barátai. Nem úgy szereti az embereket, ahogy a többi gyerek. Minél távolabb vannak tőle, ő annál jobban kedvelheti őket, viszont nem viseli el, ha például hozzáérnek. Ha valaki megérinti, olyankor számára „*az egész világ túl fényes lesz és hideglelős*” (Dicks, 2012, p. 14) lesz. Az ebben szindrómában szenvedő gyerekek számára nehéz saját érzelmeiket, gondolataikat meghatározni, kifejezni (Juhászné, 2007).

Jellemző, hogy amikor Maxet megkérdezi az édesanyja, milyen jégkrémet kér, kéket vagy sárgát, valósággal lefagy, mert döntési helyzetbe kerülve képtelen megfogalmazni az akaratát.

Az aspergeres gyerekek fontos a napi dolgok rutinszerű ismétlődése, ugyanis ez biztosít számukra egyfajta komfortérzetet és biztonságot (Juhászné, 2007). Ilyen Max elalvási rituáléja is. Megmossa a fogát, felveszi az aznapi (például csütörtöki) pizsamáját, olvas egy fejezetet a könyvéből, és pontban nyolc harminckor lefekszik. E rituálék és rutinok megsértése, vagy egy nem várt helyzet nagy izgatottságot okoz a gyermeknek, mely kiválthat agressziót, rohamot, figyelmetlenséget és kényszeres viselkedést is (Szekér, 2011). Ilyen eset például, amikor betörik Max ablakát, ami pánikrohamot vált ki a kisfiúból. Felhúzza a térdét szorosan a mellkasához, előre-hátra dülöngél, és közben maga elé hümmög. Nyitva van a szeme, de mintha nem látna, sőt nem is hallana semmit. Szerencsére végül meg tudja nyugtatni saját magát.

Az Asperger-szindrómás gyerekekre jellemző, hogy már korán nagy szókinccsel rendelkeznek, ugyanakkor hajlamosak az elmondottakat szó szerint értelmezni (Juhászné, 2007). Max nem érti például, hogy Mrs. Gosk (a tanítónője) miért hívja „kicsi fiamnak”, amikor van már neki egy anyukája, és nyilvánvaló, hogy nem Mrs. Gosk az. Továbbá az ilyen gyerekek nem értik a humort, az iróniát és gúnyolódást sem (Csányi, é. n.). Max sem érti, hogy az emberek miért mondanak néha mást, mint amit gondolnak.

Hiteles Max karakterének leírása akkor is, amikor a többiekhez képest gyengébb mozgásos képességei, például motoros vagy labdás ügyessége a téma. A lekvárosüveg kinyitása, vagy a labdázás apával egyaránt inkább kudarcélmények forrásai lehetnek számára.

Mindezek miatt az Asperger-szindrómás gyerekeknek általában különleges nevelésre van szükségük, ezzel együtt azonban tanulhatnak többségi iskolában. Max is integrált intézménybe jár, bár külön fejlesztést is kap a kisfiú.

Nagyobb a probléma az állapotát illetően otthon; szülei ugyanis – különösen az édesapa – nem tudják helyén kezelni fiút. A férfi magának sem meri bevallani, hogy Max eltér az átlagtól. A tagadni vagy elfogadni kérdés gyakran forrása a szülők közötti vitáknak. A fiú édesapja az előbbi állásponton van. Tagadni, még ha a probléma nyilvánvaló a kívülállók számára is. Hiszen ha Max nem csupán „későn érő” lenne, azt – ő legalábbis úgy érzi – egyfajta kudarcként kellene megélnie férfiként, apaként egyaránt.

Az édesanya tisztában van fia állapotával, lényegében mégis egy helyben toporog. Tehetlenségéből eredő frusztrációjának gyakran sírás a vége, ráadásul azt is érezhetjük, hogy Max állapotát kihasználva néha érzelmi zsarolást is „bevet” a férje ellen. Küzdelme – önmagával és a férje csökönységével – szinte folyamatos erőpróbák elé állítja. És ameddig az apukának felróhatjuk tagadásának értelmetlenségét, valójában az édesanya számlájára is írhatunk „negatívumot”: nem teljesen önzetlen cselekedet lenne a részéről, ha elvinnék orvoshoz Maxet, és diagnosztizálnák betegségét. Ő valóban hisz a helyzet javulásában, hogy fejlődhet fia állapota, de ugyanakkor abban is reménykedik, hogy így talán kaphat egy kisfiút, aki legalább egy kicsi érzelemmorzsát dobna neki alkalmanként... Édesanyaként az egyik legnehezebb dolog számára elfogadni azt, hogy a gyermeke „kirekeszti”, és nem kér úgy az anyai szeretetből, ahogy ő adná.

Ebbe az amúgy sem egyszerű családba kellene „beilleszkednie” egy képzeletbeli alaknak. Budónak Maxszel persze felhőtlen a viszonya; mi több, létezésük-boldogulásuk kölcsönösen igényli a másikat. Azt is biztosan tudjuk, hogy Budo szereti Max szüleit. Sokszor el is mondja, de viselkedéséből is következtethetünk rá. Esténként szeret leülni közjük tévét nézni, és kitálalni, mi lesz a film vége, persze kivétel, amikor szerelmes filmet néznek, és „elkapja őket a hév”. Szereti, és egyben sajnálja Max édesanyját, mert tudja, hogy az asszony mennyire vágyik egy normálisabb kapcsolatra a kisfiával, melyben legalább megérintheti őt, s Budo talán ezért sem mondja el a Maxnek, hogy esténként, amikor ő már alszik, az egy jóéjt-puszi helyett milliót kap.

Dicks regényének legizgalmasabb sajátossága az, hogy elbeszélője egy, valójában a regény síkjában is fiktív (?) szereplő. Így egyrészt eleve egy, a megszokottól eltérő nézőpontból figyelhetjük az eseményeket, másrészt a narrátor – s ezzel együtt az olvasó – számára így nem lehet kérdés a képzeletbeli barát létezése, hiszen egy kifejezetten pontosan leírt, megismert entitásról van szó. (Ellentétben például a Babó és Bigyóval). Holott hasonló esetekben többnyire ez a fő

probléma, tudniillik, hogy elhithetjük-e a képzeletbeli barát létezését. Ehelyett itt más kerül a fókuszba:

„Krimiszerű izgalmakat kell átélnünk, a gazdájáért küzdő képzeletbeli barát harca több szinten, többféle ellenféllel és nehézséggel szemben folyik. Budo afféle Wim Wenders-i angyalként járja be a várost, küldetésének sikere pedig mindvégig kérdéses. Ahogy az is, ha meg tudja menteni barátját, vajon nem azzal írja-e alá saját halálos ítéletét. Hiszen ha Max megszabadul szorult helyzetéből, talán soha többé nem lesz már szüksége »belső külső« segítségre, s elboldogul majd a normális világ normális módszereivel is” (Gombos, 2013).

Természetesen az utazások, általában a megtett út ezúttal is – mint oly gyakran az irodalomban – egyben belső utazást, fejlődési történetet is jelentenek. Érdekes azonban, hogy kevésbé Max, mint amennyire Budo fejlődésregénye ez. S persze az sem meglepő – Lázár Ervinnél is láttunk már ilyet –, hogy az út próbatételek sorát tartogatja, s hogy barátján és saját magán kívül másokat is meg kell váltania – mintegy mellékesen (Gombos, 2013).

Ben Rice: Babó és Bigyó

A történetnek valójában két főszereplője van: Kellyanne, és a bátyja, Ashmol. Az előbbi a „megalkotója” a két képzeletbeli barátnak, Babónak és Bigyónak.

Kellyanne – Maxhez hasonlóan – nem átlagos gyerek, bár az ő esetében nehéz lenne pontos diagnózist felállítani. Az orvosa depressziót vagy idegbetegséget sejt különös viselkedése mögött, ám végül nem derül ki sem a baj gyökere, sem az, miért hal meg a kislány. Érdekessége a karakternek, hogy nem sok mindent tudunk meg róla azon túl, hogy egy okos és érzékeny lány, aki nagyon nehezen bírja a kritikát, és talán legfontosabb tulajdonsága, hogy tud hinni, és kitart amellett, amiben hisz.

A másik fontos szereplő a báty, Ashmol, aki kamaszkorából adódóan sokszor kényelmetlenül érzi magát a húga képzelt barátai miatt. Ez rendszerint ingerlékennyé teszi, és úgy érzi, egyedül ő normális ebben a családban. Főleg azután, miután a szülei is belemennek a képzeletbeli barátságos „színjátékba”.

Ám a kezdeti elutasító viselkedés után, a történet végére megváltozik a hozzáállása, ami annak tudható, hogy „dilinyóssága” ellenére (vagy inkább: azzal együtt is) nagyon szereti a húgát, és bármit megtenne érte. Szeretetéről és kitartásáról tanúbizonyságot is tesz, hogy nem adja fel a képzeletbeli barátok keresését, sőt az egész várost mozgósítja az ügy érdekében.

Kellyanne szülei a regény elején szintén nem támogatják lányukat a „játékban”. Tudomásul veszik, hogy a gyerekeknek van képzeletbeli barátja, hagyják, hogy a gyerek aktív részese legyen a fantáziavilága kivetülésének, de nem kérdezik a különleges barátaival kapcsolatosan, és nem

akarnak belépni e világba. Így gyakran nagyon sok részletet nem is tudnak a képzeletbeli barátokkal kapcsolatosan (Taylor, 1999). Ezért sem véletlen, hogy Ashmol szinte semmi információt nem tud Babóról és Bigyóról, amikor a keresésüket, illetve a temetésüket kell intéznie. Sőt összességében Villámhát lakói sokkal elfogadóbbnak tűnnek nála.

Aztán egyszer csak, egy veszekedés következtében megváltozik az édesapa viselkedése a képzeletbeli barátok irányában. Elkezd érdeklődni felőlük, eljátssza, hogy látja őket. Ettől a naptól kezdve beszél hozzájuk, születésnap ajándékot vesz nekik, felöltözteti őket, vagy a házi feladatukban van a segítségükre. Úgy kezd viselkedni, ahogy azt a szakirodalom elvárja hasonló esetben egy szülőtől... (Kádár, 2012). Ennek a támogató magatartásának köszönhetően a kislány belevonja az egész családját a képzeletbeli játékába. Kellyanne-nek ez nagyon sokat jelent, büszkeséggel tölti el a gondolat, hogy nincs egyedül fantáziavilágában. Megfigyelhetőek az ilyen támogató magatartáskor jelentkező szokásos sémák (Taylor, 1999): megterít nekik az asztalnál, ételt is kitesz nekik stb.

A képzeletbeli barátok részletes bemutatása és összehasonlítása

Mielőtt Dicks képzeletbeli hősét vennénk górcső alá, meg kell jegyeznünk, hogy a történetben több más képzeletbeli entitás is megjelenik. Közülük néhányat kiemelnénk. Egyrészt azért, mert szerves részesei a történetnek, másrészt különleges megjelenési formájuk jól reprezentálja ezt a különös világot.

Budo mellett az egyik legtöbbet szerepelt képzeletbeli karakter Graham, aki a legjobb barátja Budónak – létezik ilyen a képzeletbeli barátok esetében. Graham kitalálója egy hatéves kislány, Maghan, aki két éve teremtette magának ezt az égnek álló frizurájú és csupa fog vi-gyorú figurát. Graham azért születhetett meg, mivel kitalálója szintén problémákkal küzd, és a képzelt entitás segít neki ezek legyőzésében. Maghan dadog, amikor izgatott, fél a sötétben, nem tudja bekötni a cipőfűzőjét, felhúzni a kabátja cipzárját, és nem tud helyesen írni. Valójában ezek a kihívások hívják életre Grahamet, aki azért született meg, hogy a gyermek képes legyen félelmeit és szorongásait legyőzni (Szekér, 2011).

Graham eltűnése után Budo egy másik képzeletbeli entitással, Kutyuival próbálkozik mélyebb kapcsolatot kialakítani – hiába. Kutyuuli egy kislány, Piper képzeletbeli társa. Ahogy a neve is mutatja, ő egy kutya, aki tud beszélni. Furcsasága, hogy beszéd közben kilóg a nyelve a szájából, ezért selypít egy kicsit, és emellett állandóan vakarózik, pedig elvileg Budo szerint nem léteznek képzeletbeli bolhák. Kutyuuli mindent másként értelmez, mint Budo, éppen ezért nem is szeret vele sokat beszélgetni. Kutyuuli viszonylag szűk látókörű, ami abból következik,

hogy kitalálja még csak elsős, állandóan mellette van, így nem sokat tud még a felnőttek világáról. Teljesen olyan, mint a gazdája. El sem tudja képzelni, hogy miért akarna valaki elrabolni egy kisgyermeket.

A történetben arra is találhatunk jó példát, hogy valamilyen traumán átesett gyermek mellett hamar megjelenik egy segítő képzeletbeli barát. Ilyen karakter például Kanál, aki olyan magas, mint egy kisgyerek, viszont jobban hasonlít egy kanálra. Két gülüszeme, apró szája, pálcikaszerű karja és lába van. Mindenét ezüst borítja, és nem is kell felöltöznie, mivel teljesen úgy néz ki, mint egy kanál. Az ő esetében nem lehet eldönteni, hogy fiú vagy lány-e, így azon képzeletbeli barátok közé tartozik, akiknek nincs nemük.

A második képzeletbeli barát, Klute egy buborékfejű, hímnemű karakter, aki majdnem úgy néz ki, mint egy ember, leszámítva, hogy túl kicsi és rojtos a lábfeje, a feje pedig túl nagy a testéhez képest. Budo azokhoz a focistababákhoz hasonlítja, amelyeknek nagy, buborékfejük van, és Mrs. Gosk asztalán állnak. Emellett nagy szemöldöke, ujjai és orra van, és akkora feje, hogy csoda, hogy elbírja, amikor megy valahova.

A harmadik segítő Summer, egy picike lány, aki körülbelül olyan magas, mint egy félliteres kólásüveg. A haja citromsárga, és nincsen orra, sem nyaka. Feje úgy ül a testén, ahogy a hőembereknek szokott, és soha nem pislog. Summer sajnos tragikus véget ér, mivel gazdája, Grace meghal a kórházban.

A negyedik képzeletbeli karakter a legérdekesebb a többi közül. Oswald egy férfifigura. Idősebb, mint a történetben előforduló összes képzeletbeli barát. Ez talán annak tudható be, hogy az ő elképzelője felnőtt ember, John Hurly. Egy ötvenkét éves férfi, aki egy esés következtében zuhant mély kómába, ám azóta nem reagál a kezelésekre, és nem ébred fel. Bár a felnőtt populáció csupán kis részére, 3-4%-ára jellemző, de létezik magának fikatív társat kreáló felnőtt ember. Ők fél órát vagy annál többet is eltöltenek azzal, hogy elmerüljenek a fantáziájukban, amely annyira megelevenedik előttük, hogy szinte forgatókönyvszerűen jelennek meg az események, és annyira valósnak érzik azokat, mint a valódi életet. Ez a fajta valóságtól való elrugaszkodás valójában kidolgozott stratégia alkalmazása arra, hogy megbirkózzanak a kaotikus és nehéz élethelyzetekkel, amelyek általában valamilyen pszichológiai problémából vagy szexuális bántalmazásból erednek (Taylor, 2003).

Mivel Oswaldot felnőtt találta ki, így teljesen emberszabásúnak néz ki, kopasz fejjel, vörös szakállal. Egyetlen megkülönböztető jele, hogy olyan magas, hogy beveri a fejét a plafonba – ő a legeslegnagyobb képzeletbeli barát, akivel Budo találkozott. Oswald gonosz és ijesztő,

azonban, mint Budónak, neki is van egy speciális adottsága: képes az „élők világában” megmozdítani dolgokat. Ez a tulajdonsága – és ez még különlegesebbé teszi – egyet jelent a fantáziavilág és a valóság összemosódásával.

Ugyanilyen „határátlépés” megfigyelhető a másik történetben is. Hiszen akkora hatalmuk van a képzeletbeli társaknak a megteremtőjük felett, hogy halálukkal a kislánynak is bevégeztetik a sorsa. Azonban Babó és Bigyó ezzel együtt sem olyan eleven karakterek, mint Budó. Nem kapunk róluk pontos és részletes leírást, szórványos információk állnak csak rendelkezésünkre róluk. Ezekből azonban megtudhatjuk, hogy Babó és Bigyó olyan két képzeletbeli barátok, akik teljesen láthatatlanok, és nincsen tárgyi kivételük. Vagyis Kellyanne barátai a képzeletbeliek azon 69%-ába tartoznak, akik teljesen láthatatlanok (Taylor, 2003).

Ha pontosabban meg akarjuk határozni e csoportot, akkor az említett osztályon belül azon kategóriába tartoznak, amikor a képzeletbeli barátok emberi alakban, pontosabban gyermek formájában jelennek meg. (Ez az esetek 27%-át jelenti). Ezek a kis képzeletbeli társak általában hasonló korúak, mint a megalkotójuk, és nagyon jó játszótársaként funkcionálnak (Taylor, 2003).

Babó és Bigyó is igen szoros kapcsolatban vannak Kellyanne-nel, annyira, hogy elvesztésük végül a kislány halálához vezet. Ezt a szoros összeköttetést mutatja például az is, hogy nem marad utánuk lábnyom, mert mindig Kellyanne nyomába lépnek.

Bigyó egy lánykarakter, akinek gyönyörű opálkő van a köldöke helyén mint köldökdísz, de csak egy bizonyos fajta ember láthatja. Nagyon csinos, és vág az esze is. Általában beleolvassza az ember vállá fölé a könyvbe. Villámgyorsan tud futni, és szeret „*Kinn a bárányt*” játszani. Meggyőződéses pacifista, sohasem üt vissza. Vagyis jellemvonásai emberszerűek, emberről mintáztak.

Ezzel szemben Babó hímnemű képzeletbeli entitás, aki egy évvel idősebb, mint Bigyó. Jobb lábára sántít, így amikor Kellyanne valahonnan elkésik, mindig arra hivatkozik, hogy Babó miatt csak lassabban tudott jönni, mert be kellett várnia. Babó szeret égzengéskor a szabadban táncolni. Van egy tulajdonsága is, amely miatt őt át lehet sorolni egy másik képzeletbeli barát-csoportba. E karakterek nem szokványos formák, valamilyen speciális erő, tulajdonság birtokában vannak, vagy valamilyen szokatlan testi adottsággal rendelkeznek. Ez a típus a képzeletbeliek 17%-át teszi ki (Taylor, 2003).

Babónak az a speciális adottsága, hogy át tud menni a falakon. (Érdekes, hogy Budo szintén rendelkezik e természetfeletti adottsággal).

Babó és Bigyó külön-külön is léteznek, mégis csak ketten alkotnak egyfajta egészet. Alapjában véve csendesek, és mindenhova együtt járnak. Szeretik a nyalókát, az Ibolya Morzsát és a Cseresznye Csodát, és nem félnek a Villámháton élő nagyobb gyerekektől. Angolul beszélnek, vagy füttyel értetik meg magukat, és csak egy bizonyos fajta ember hallhatja, hogy mit beszélnek.

Érdekesség, hogy ebben a könyvben is előfordul – bár csak említés szintjén – egy másik képzeletbeli barát. Gazdája nevét nem is tudjuk meg, csak azt, hogy az ő társa sokkal „klaszszabb” lény. A neve Erik, s ő egy óriási, zöld nindzsa csőrös emlős. Viszont közte és megalkotója között nincsen semmiféle kommunikáció. A megismert attribútumok alapján ez a képzeletbeli entitás az állatalakban megjelenők csoportjába sorolható.

Miközben azt látjuk, hogy Budó és Babó között több hasonlóság is van, talán még fontosabbak a különbségek. Miközben mindegyikük valamilyen céllal „jött létre”, ez a cél nem egészen egyezik. Budóra azért volt szükség, mert Maxnek problémái voltak az életben, a mindennapi boldogulásban, a leghétköznapibb apróságok is kihívást jelentettek számára – ha nem volt ott a társa. (A kórházban lévő gyerekek még egyértelműbb okkal alkottak maguknak segítőt: velük könnyebb volt megbirkózni a betegségükből adódó magányossággal, fájdalommal).

Kellyanne esete ezekhez képest nehezebben megfejthető. Legnagyobb problémája valószínűleg az volt, hogy magányosnak érezte magát, s ezt az érzést enyhítették barátai. Bár az efféle magányérzet gyakoribb az egykéknél (Taylor, 1999), a kislánynak valószínűleg kevésbé lehetett társa az ellenkező nemű, tőle jelentősen eltérő személyiségű testvére.

Ebből a szempontból Max szinte „tankönyvi példa”, hiszen egyke, ráadásul még Aspergerszindrómás is. Így duplán ki van téve a magányosság érzésének, igazi (nem virtuális) barátság kialakulására alig van esélye.

Kellyanne esetében nem kapunk pontos élettörténetet, nem ismerjük az előzményeket, csak annyit tudunk, hogy képzeletbeli barátai már hosszú ideje megvannak. Így csak következtetni tudunk arra néhány utalásból, hogy Babó és Bigyó segítenek neki elviselni a poros kisvárosi lét fantáziátlanságát, ahol az emberek gondolata csak az opalkőbányászat körül forog.

A társaság mellett egy képzeletbeli barát szolgálhatja a felelősségvállalás elkerülését is. Fontos tisztázni, hogy bár ez negatívan is hathat a gyerekekre, az efféle bűnbakgyártás szerves része annak a fejlődési folyamatnak, melynek során a gyermek megtanulja az önkontrollt, amíg a szabályokat elsajátítja, és azok belső indíttatásává válnak. A hibáztatás folyamata segít a gyermeknek azonosulni, és belsővé tenni a szülők felől érkező elvárásokat (Taylor, 1999).

Ennél is közvetlenebb segítséget kap Max akkor, amikor Budo támogatásával sikerül kiszabadulnia a fogságból. Amikor leblokkol, ott áll mellette, és szaladásra biztatja. Így, neki köszönhetően, a gyerek nem áll meg, és végül haza is talál.

Kellyanne estében a képzeletbeli barátok személyiségfejlesztő hatásával kapcsolatban ambivalens érzéseink lehetnek. Hiszen ha szigorúan nézzük a történetet, a kislány meghal azután – s amiatt –, hogy elveszíti a képzeletbeli barátait. Más körülményeket is figyelembe véve már árnyaltabb a kép. A kislányt egyedülléte és az állandó konfliktusokkal, veszekedésekkel teli légkör valószínűleg nagyon megviselte. Ám képzeletbeli barátainak eltűnése összehozta a családot, megbékítette őket, és „megtanította” őket az összefogás erejére és a reménykedésre. A reményre, hogy egyszer majd jobb lesz, hogy egyszer majd találnak egy opálkövet. De addig is támogatniuk kell egymást, és kell, hogy legyen hitük valamiben, ami nem látható vagy kézzel fogható, mégis ott van.

Összegzés

Tanulmányunkban két kortárs ifjúsági regény különös karaktereit vettük górcső alá. Ben Rice és Matthew Dicks könyvében egyaránt fontos szerepet kapnak a képzeletbeli barátok, valójában mindkét esetben ők is főszereplők a főszereplők mellett.

A kötetek hasonlósága mellett azonban talán még izgalmasabbak a különbségek. Dicks Asperger-szindrómás hőse mellett egész más szerepet tölt be Budo, mint Kellyanne mellett Babó és Bigyó. Érdekesek az eltérések a tekintetben is, hogy míg az előbbi szerző nagy gondot fordít a látható, sőt a kreált világ részleteinek bemutatására is, utóbbi esetben egyértelműen a lélektani háttér a fontosabb. (Ezzel összhangban Rice nem írt krimiszerű izgalmakat, míg *A képzeletbeli barát naplója* kifejezetten kalandos eseménysort mutat be).

Bár a regények befejezése egészen különböző, a képzeletbeli barátoknak kulcsszerepük van abban, hogy egyfajta feloldással érjenek véget. Ahhoz azonban, hogy ezt a feloldást valóban megéljük, hitelesnek kell éreznünk Kellyanne és Max gyötrődéseit, nehézségeit, ahogy azt is, hogy valóban szükségük volt kitalált társakra. S nem utolsósorban különösen fontos, hogy e lények leírása, megjelenítése is pontos legyen.

Munkánk során nagy hangsúlyt helyeztünk arra, hogy az elérhető, a témára vonatkozó pszichológiai szakirodalom segítségével ezt a hitelességet „ellenőrizzük”. Mindezek eredménye – talán nem csupán számunkra – az a megállapítás lett, hogy az említett két könyv erényei között ott van a szereplők – legyenek azok valóságosak vagy képzeletbeliek – pontos, hiteles ábrázolása. S talán ettől is különlegesebbek e regények.

BIBLIOGRÁFIA

- Allan, J. G. – Fornagy, P. – Bateman, A. W. (2011). *Mentalizáció a klinikai gyakorlatban*. Budapest: Oriold és Társa.
- Atkinson, R. C. – Hilgard, E. (2005). *Pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Csányi, N. (é. n.): *Asperger szindróma* In: Pindur honlapja. [online] cop. [é. n.] <URL: <http://www.pindur.hu/index.php/nevelunk/644-asperger-szindrroma.html> [2015. 02. 20.]
- Dicks, M. (2012). *Egy képzeletbeli barát naplója*. Budapest: Kolibri.
- Freud, A. (1936). *The Ego and the Mechanisms of Defence*. New York: International Universities Press.
- Gombos, P. (2013). *Max fura egy kicsit*. In: Meseutca honlapja. [online] cop. 2013. 06. 11. <URL: <http://meseutca.hu/2013/06/11/max-fura-egy-kicsit/> [2016. 09. 10.]
- Hart, T. – Zellars, E. E. (2006). When Imaginary Companions Are Sources of Wisdom. *Encounter*; 19. évf. 1. sz. pp. 6–15.
- Jellesma, F. C. – Hoffenaar, P. J. (2013). Parental website-descriptions of children’s imaginary companions. In: *Psychologica Belgica*, 53 évf. 1. sz. pp. 117–124. doi: <https://doi.org/10.5334/pb-53-1-117>
- Juhászné Gáspár, D. (2007). *Az Asperger-szindróma*. In: fejlesztők honlapja [online] cop. 2007. 12. 30. <URL: <http://fejlesztok.hu/hasznos-olvasmanyok/autizmus/64-az-asperger-szindrroma> [2016. 01. 12.]
- Kádár, A. (2012). *Mesepszichológia*. Budapest: Kulcslyuk Kiadó.
- Kádár, A. (2013). *Senki sincs a sarokban, de hozzá beszél a gyerekem – mit tegyek?* In: hvg.hu [online] cop. 2013. 12. 24. <URL: http://hvg.hu/plazs/20131220_Segitseg_kepzeletbeli_baratja_van_a_gyere [2016. 09. 01.]
- Kovács P. (2012). *Gyerekkori képzelt barátok*. [online] In: felismeres.hu oldala. cop. 2012. cop. 2012. 09. 04. <URL: <http://www.felismeres.hu/urlap/gyerekkorikepzeltbarat.pdf> [2016. 09. 04.]
- Lydon, D. (2011). Imaginary companions: are they good for children? In: *Student Psychology Journal*, II. évf. pp. 69–78.

- Mérei, F. – Binét, Á., V. (1981). *Gyermeklélektan*. Budapest: Gondolat.
- NINDS (2012). *Asperger Syndrome Fact Sheet*. In: National Institute of Neurological Disorders and Stroke honlapja. [online] cop. 2012. október <URL: http://www.ninds.nih.gov/disorders/asperger/detail_asperger.htm?css=print [2015. 12. 20.]
- Rice, B. (2002). *Babó és Bigyó*. Budapest: Ulpius-ház.
- Rózsa, J. (2014). *A képzeletbeli barát szerepe a gyermeki fejlődésben*. [online] A Magyar Coachszemle honlapja. cop. 2014. 09. 30. <URL: <http://coachszemle.hu/life/521-a-kepzeletbeli-barat-szerepe-a-gyermeki-fejlodesben> [2016. 08. 28.]
- Szekér Sz. (2011): *Egyre többen fedezik fel, hogy Asperger-szindrómások*. In: Origo honlapja [online] cop. 2011. 06. 27. <URL: <http://www.origo.hu/egeszseg/20110627-egyre-tobben-kerik-felnottkent-az-aspergerszindrroma-diagnozist-autizmus-spektrumzavar.html> [2016. 09. 11.]
- Szekér, Sz. (2012). *Csak néhány évig élnek a képzeletbeli barátok*. In: Origo honlapja. [online] cop. 2012. 05. 03. <URL: <http://www.origo.hu/egeszseg/20120502-csak-nehany-evig-elnek-a-kepzelt-baratok.html> [2014. 12. 28.]
- Taylor, M. (1999). *Imaginary companions and the children who create them*. New York: Oxford University Press. doi: 10.1017/s0021963099275397
- Taylor, M. (2003). *Children's imaginary companions*. [online] In: Bayerischer Rundfunk honlapja. [online] München, cop. é. n. <URL: http://www.br-online.de/jugend/izi/english/publication/televizion/16_2003_1/e_taylor_childrens.pdf [2014. 12. 28.]
- Taylor, M. – Mottweiler, C. M. (2008). Imaginary companions pretending they are real but knowing they are not. In: *American Journal of Play*, I. évf. 1. sz. pp. 47–54.
- Vostrovsky, C. (1895). A study of imaginary companions. *Education*, 15. évf., pp. 383-398.
- Wigger, B. J. See-through Knowing. Learning from children and Their Invisible Friends. In: *Journal of Childhood and Religion* [online] cop. 2010. <URL: <http://childhoodandreligion.com/wp-content/uploads/2015/03/Wigger-May-2011.pdf> [2015. 03. 25.]

GOMBOS, PÉTER – SÁROSI, SZILVIA

A PSYCHOLOGICAL PHENOMENON AND ITS PRESENCE IN CHILDREN'S LITERATURE

The aim of the authors of this study is to present the common features of the two young adult novels (Ben Rice: Pobby and Dingan; Matthew Dicks: Memoirs of an imaginary friend) highlighting the character and the role of "imaginary friends". Since psychological academic literature deals with this issue seriously (primarily in the United States), we first use these sources to get a clarified picture about the notion and the possible classifications of the imaginary friends. We illustrate it with case studies.

The second part of the study presents the chosen novels as well as the entities invented by the juvenile protagonists, referring to psychological literature, in order to indicate the significance of these characters in children's lives.